

УДК 159.922.7:159.923

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-5-8

Трансформація особистісних кордонів дитини під час кризи трьох років

Лілія Онофрійчук , Леоніда Пісоцька

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна

Анотація

У статті здійснено теоретичний аналіз процесу трансформації особистісних кордонів дитини в період кризи трьох років як важливого етапу психічного розвитку. Розкрито психологічну сутність кризи трьох років у контексті становлення самосвідомості, автономії та суб'єктної позиції дитини. Обґрунтовано, що прояви негативізму, упертості, протестної поведінки та прагнення до самостійності слід розглядати не як порушення поведінки, а як закономірні маркери формування особистісних кордонів.

Проаналізовано особливості становлення тілесних, емоційних і поведінкових кордонів у ранньому віці та їх взаємозв'язок із соціальною ситуацією розвитку. Показано, що криза трьох років пов'язана з переходом від спільної діяльності з дорослим до формування власних мотивів і самостійних дій, що супроводжується активним відстоюванням дитиною власних меж. Теоретичний аналіз проблеми базується на синтезі класичних та сучасних концепцій розвитку особистості. Зокрема, враховано ідеї Е. Еріксона щодо формування автономії як ключової психосоціальної ознаки цього періоду та підхід М. Махлер, яка розглядала кризу кризь призму процесу відокремлення-індивідуації та становлення автономного «Я». Дослідження спирається на погляди Е. Келлер щодо розвитку самостійності та відповідальності дитини раннього віку, а також на розвідки М. Мід щодо культурної зумовленості соціалізації. Особливу увагу приділено ролі дорослого у процесі формування здорових особистісних кордонів дитини. Наголошено, що стиль взаємодії батьків може як сприяти гармонійному розвитку автономії, так і призводити до деформації кордонів. Зроблено висновок, що підтримувальна, послідовна та емоційно чутлива позиція дорослого є ключовою умовою формування психологічно стійкої та цілісної особистості дитини.

Ключові слова: криза трьох років, особистісні кордони, ранній вік, самосвідомість, автономія, психічний розвиток.

UDC 159.922.7:159.923

DOI: 10.31652/3041-2439-2026-5-8

Transformation of a child's personal boundaries during the three-year-old crisis

Liliya Onofriichuk , Leonida Pisotska

Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine

Abstract

The article presents a theoretical analysis of the process of transformation of a child's personal boundaries during the three-year crisis as an important stage of mental development.

The purpose of the article is a theoretical analysis of the transformation of a child's personal boundaries during the three-year-old crisis.

In the study of the transformation of a child's personal boundaries during the three-year-old crisis, a set of complementary methods was used. Theoretical analysis and generalization of scientific sources in developmental and educational psychology made it possible to clarify the essence of the concepts of «personal boundaries», «autonomy», and «independence», as well as to reveal the psychological characteristics of crisis periods in early childhood.

The psychological essence of the three-year-old crisis is revealed in the context of the formation of self-awareness, autonomy, and the child's subject position. It is substantiated that manifestations of negativism, stubbornness, protest behavior, and the desire for independence should be considered not as behavioral disorders, but as natural indicators of the formation of personal boundaries.

The study analyzes the peculiarities of the development of bodily, emotional, and behavioral boundaries in early childhood and their relationship with the social situation of development. It is shown that the three-year-old crisis is associated with the transition from joint activity with an adult to the formation of independent actions and intrinsic motives, which is accompanied by the child's active assertion of personal boundaries. The theoretical analysis of the problem is based on a synthesis of classical and contemporary concepts of personality development. In particular, it incorporates E. Erikson's ideas regarding the formation of autonomy as a key psychosocial quality of this period and M. Mahler's approach, which viewed the crisis through the prism of the separation-individuation process and the emergence of the autonomous Self. The study draws on H. Keller's views on the development of independence and responsibility in early childhood, as well as M. Mead's research on the cultural conditionality of socialization. Special attention is paid to the role of adults in the process of forming healthy personal boundaries in children. It is emphasized that the style of interaction between parents and educators can either facilitate the harmonious development of autonomy or lead to the deformation of personal boundaries. It is concluded that a supportive, consistent, and emotionally sensitive adult position is a key condition for the formation of a psychologically stable and integrated child personality.

Key words: three-year-old crisis, personal boundaries, early childhood, self-awareness, autonomy, mental development.

Постановка проблеми. Раннє дитинство є одним із найінтенсивніших періодів психічного розвитку людини. До трьох років кордони дитини здебільшого злиті з кордонами дорослого, дитина залежить від батьків, приймає їхні рішення та не відокремлює власні бажання від вимог оточення. Кордони ще не є усвідомленими, проте проявляються через реакції дитини на обмеження, заборони, допомогу або контроль з боку дорослого. І саме батьки мають допомогти дитині сформувати своє «Я», а разом із ним – і свої межі. Якщо батьки не покажуть дитині, де є її кордони, а де – їхні, у неї не сформуються здорові особисті кордони. Особливе місце в цьому процесі займає криза трьох років, яка є переломним етапом, що супроводжується змінами у самосвідомості дитини, її поведінці та системі взаємин із дорослими. Саме в цей час дитина вперше активно заявляє про себе як про окрему особистість, формує первинні уявлення про власне «Я», що має власні бажання, наміри та право на вибір. У цьому контексті актуалізується проблема становлення та трансформації особистісних кордонів дитини, що є важливою передумовою психологічного благополуччя та соціальної адаптації в подальшому розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вікових криз розглядалася у працях Е. Еріксона, який пов'язував кризу раннього віку з формуванням автономії як базової психосоціальної якості; Е. Келлер розглядала кризу 3 років як важливий етап розвитку самостійності, відповідальності та усвідомленої поведінки; М. Мід, вивчаючи процеси соціалізації дітей в різних культурах, аналізувала кризу крізь призму культурної зумовленості розвитку. М. Махлер трактувала період раннього

дитинства (від народження до 3 років) як процес відокремлення-індивідуації, під час якого дитина психологічно відокремлюється від матері та формує автономне «Я». Водночас проблема особистісних кордонів дитини у вітчизняній психології залишається недостатньо систематизованою, що зумовлює актуальність пропонованого дослідження.

Метою статті є теоретичний аналіз особливостей трансформації особистісних кордонів дитини під час кризи трьох років та визначення ролі дорослого у формуванні здорових меж особистості.

Виклад основного матеріалу. Криза трьох років у дитини пов'язана зі швидкими змінами в психіці та соціальній адаптації. На третьому році життя відбувається одразу кілька важливих процесів: формується уявлення про себе як про окрему особистість, розвивається мовлення та внутрішня мотивація, з'являється бажання контролювати свою діяльність, виникає опір зовнішньому контролю, коли дитина прагне до незалежності, але ще не вміє регулювати емоції. Криза трьох років характеризується якісними змінами в самосвідомості дитини, що проявляють у прагненні до автономії та самостійності.

Криза 3 років вперше була описана Е. Келлер у роботі «Про особистість трирічної дитини», як закономірний етап психічного розвитку дитини, пов'язаний із становленням самосвідомості та формуванням автономної поведінки. Розглядаючи кризу як період різкої зміни ставлення дитини до дорослого та до самої себе, що руйнує стару соціальну ситуацію розвитку та спонукає до виникнення нової [6, с. 140]. Дитина починає порівнювати себе з дорослими, хоче користуватися такими правами, виконувати такі дії, як і вони, бути такою ж незалежною і самостійною. Внутрішня напруга і невідповідність між бажаннями та можливостями часто призводять до спалахів гніву, істерик і впертості.

Дослідниця до основних симптомів цього періоду віднесла негативізм, упертість, свавілля, протест і знецінення авторитету дорослого, які вона трактувала не як порушення дисципліни, а як ознаки формування вольової регуляції та особистісної активності дитини [6, с. 141]. Ці прояви відображають процес психологічного відокремлення дитини та формування первинних особистісних кордонів і виступають психологічним механізмом, який забезпечує відокремлення власних намірів, бажань і способів дії від вимог та очікувань дорослого.

На думку М. Махлер, дитина не народжується з уже сформованим «Я», а поступово набуває його в ході сепарації–індивідуації, що розгортається в ранньому віці. Дослідниця підкреслювала, що упродовж цього процесу дитина проходить кілька взаємопов'язаних фаз, у межах яких формується усвідомлення власної окремоті, тілесних і емоційних кордонів, а також здатність до самостійної регуляції поведінки. Особливо важливою дослідниця вважала фазу зближення, яка припадає на період від другого до третього року життя і супроводжується внутрішнім конфліктом між прагненням до незалежності та потребою в емоційній близькості з матір'ю. Саме цей конфлікт, за М. Махлер, лежить в основі поведінкових проявів, характерних для кризи трьох років: негативізму, упертості, протестних реакцій та коливань між бажанням «Я сам» і потребою в підтримці дорослого [9].

«Я сам!» – це не просто мовленнєва конструкція, а маркер зародження особистісних кордонів. Дитина починає усвідомлювати себе як окремого суб'єкта,

відстоювати власні бажання, протестувати проти нав'язаних дій та емоційно реагувати на порушення її вибору, намагається реалізувати бажання стати дорослими негайно. Найяскравіше це бажання виявляється у прагненні до самостійності, протиставленні своїх бажань бажанням дорослих. Усе це втілюється у наполегливому «Я хочу», «Я сам» [5, с. 127]. Якщо дорослий не змінить свого ставлення до дитини, не подбає про ділову співпрацю, а демонструватиме свою перевагу, це неминуче викличе негативну поведінку, характерну для кризи 3-х років.

Формування самостійних мотивів діяльності означає, що дитина починає діяти не лише заради схвалення дорослого, а на основі внутрішніх бажань. Саме в цей період виникає потреба в захисті власної ініціативи, що проявляється у протестних реакціях, упертості та негативізмі. Такі поведінкові прояви можна інтерпретувати як спроби дитини встановити та окреслити власні поведінкові кордони, визначаючи межі допустимого втручання дорослого у її діяльність. Криза трьох років постає як етап активного формування особистісних кордонів, у межах якого дитина засвоює нову форму взаємодії з дорослим – взаємодію, що ґрунтується на визнанні її автономії, самостійності та права на власний вибір.

Особисті кордони виступають психологічним механізмом, що забезпечує цілісність «Я-концепції», дозволяє дитині усвідомлювати межі власного тіла, емоцій, потреб і прав, а також розуміти обмеження у взаємодії з іншими людьми [7, с. 38]. Це психологічні, фізичні та емоційні межі, що захищають її приватність, безпеку та самооцінку, мають динамічний характер і тісно пов'язані з рівнем розвитку самосвідомості.

У період кризи трьох років дитина

починає чіткіше усвідомлювати власне тіло як межу між собою та іншими. Це проявляється у протестах проти примусових дій з боку дорослого. За даними досліджень, такі реакції є маркером формування тілесної автономії та початкового контролю над власною поведінкою [1, с. 9]. Дитина починає гостро реагувати на небажані дотики, примусове одягання, годування чи допомогу. Вона вчиться відчувати власне тіло як «своє» і має потребу самостійно керувати діями з ним.

Емоційна сфера дитини в цей період є нестабільною, що пов'язано з недостатнім розвитком механізмів саморегуляції. Водночас дитина починає активно захищати власні емоційні переживання, реагуючи афективними спалахами на тиск, заборони або ігнорування її почуттів. Як зазначає Е. Еріксон, на цьому етапі формується базове відчуття автономії проти сорому та сумніву, що безпосередньо впливає на якість майбутніх особистісних кордонів [8].

Поведінкові прояви кризи (впертість, свавілля) є спробою дитини встановити контроль над власними діями. Відмова виконувати вимоги дорослого часто не пов'язана зі змістом самої дії, а з прагненням утвердити власну ініціативу. Важливо розуміти, що саме в цей період виникає потреба у визнанні дитини як суб'єкта діяльності. Дитина прагне самостійно обирати, що, коли і як робити. Навіть корисні або звичні дії можуть викликати опір, якщо ініціатива належить дорослому. Це є спробою закріпити власну суб'єктність.

Формування особистих кордонів передбачає розвиток у дитини здатності

до самопізнання, розуміння власних емоцій, а також уміння виражати незгоду чи дискомфорт у прийнятний спосіб. Ці навички тісно пов'язані з розвитком емоційного інтелекту, що, за даними сучасних досліджень, є ключовим чинником соціальної адаптації та психосексуальної безпеки [10, с. 25].

Важливість розуміння особистісних кордонів полягає у тому, що саме вони формують характер дитини, її повагу до авторитету та вміння сказати «ні». Саме тому варто відчувати та демонструвати повагу до дитини, чітко окреслювати свої очікування від неї, не намагатися контролювати дитину, натомість розуміти свої реакції на її поведінку та чітко пояснювати свою позицію. У родині мають існувати правила, які стосуються усіх, нечисленні, але чітко окреслені, навіть прописані та вивішені у місце загального користування. Батьки мають заохочувати належну поведінку більше, ніж вказувати на недоречну або небажану. Але насамперед батьки повинні бути надійними людьми, на яких дитина може покластися.

С. Ройз пояснює, що кордони починаються й поступово нашаровуються: з відчуття свого місця, з відчуття свого місця в сім'ї, з відчуття свого місця у своєму будинку чи квартирі [4]. Надалі ці первинні просторові уявлення трансформуються у більш складні психологічні утворення, що визначають здатність дитини розрізнити «своє» і «чуже», «можна» і «не можна», «я» й «інший». У ранньому віці відчуття власного місця виступає базою для формування просторових і тілесних кордонів, які згодом інтегруються з емоційними та поведінковими межами особистості.

За словами психологині, у житті дитини раннього віку всі процеси взаємопов'язані: емоційні, тілесні, поведінкові, інтелектуальні, тому будь-які зміни в одній сфері розвитку

відображаються на інших [4]. У період кризи трьох років це проявляється в одночасному посиленні прагнення до автономії, зростанні емоційної чутливості та активному освоєнні нових форм діяльності. Емоційні переживання дитини в цей час тісно пов'язані з формуванням її емоційних кордонів, що виявляються у потребі бути почутою, визнаною та прийнятою. Порушення цих кордонів може викликати афективні реакції, протестні форми поведінки, тривожність. Тілесний аспект розвитку відображається у прагненні контролювати власні дії, відстоювати право на самостійність у повсякденних ситуаціях, що є маркером формування тілесних кордонів. Поведінкова сфера характеризується активним відстоюванням власної позиції, що свідчить про становлення поведінкових кордонів та здатності дитини регулювати взаємодію з дорослими. Водночас інтелектуальний розвиток сприяє усвідомленню причинно-наслідкових зв'язків та формуванню первинних уявлень про себе як суб'єкта діяльності.

Досвід безпечного перебування у власному просторі дає дитині відчуття стабільності та захищеності, що є необхідною умовою для розвитку автономії. Якщо кордони простору дитини систематично порушуються, це ускладнює процес формування довіри до світу та до власних відчуттів. У період кризи трьох років потреба у «своєму місці» посилюється, оскільки дитина активно відстоює право на особистий простір як один із способів утвердження власного «Я».

Якість взаємодії дорослого з дитиною під час кризи трьох років є визначальним чинником подальшого

особистісного розвитку. За даними сучасних досліджень, демократичний стиль виховання, що поєднує чіткі межі з емоційною підтримкою, сприяє формуванню адекватних особистісних кордонів. Натомість авторитарний стиль може призводити до придушення автономії, а надмірно ліберальний – до розмитості кордонів. Оптимальною є позиція дорослого, що передбачає: визнання права дитини на вибір у межах безпеки; послідовність вимог; емоційне прийняття та вербалізацію почуттів дитини.

Коли дитина раннього віку наполегливо вимагає самостійності, демонструє протестні реакції чи прагне відстояти власне рішення, важливо надати їй можливість реалізувати цю потребу в безпечних межах. Водночас ключовою умовою формування особистісних кордонів є наявність у батьків внутрішнього психологічного ресурсу та усвідомлення власних меж. Саме у взаємодії з кордонами значущих для неї дорослих дитина поступово навчається розпізнавати, відчувати та вибудовувати власні межі, перевіряючи їх на стійкість у процесі повсякденної взаємодії. У цьому контексті роль батьків у становленні особистісних кордонів дитини є визначальною.

Ігнорування автономності дитини, зокрема використання узагальнених форм «ми поїли», «у нас болить», свідчить про недостатнє визнання її як окремого суб'єкта з власними потребами та кордонами. Не менш проблематичною є й протилежна позиція, за якої батьки стирають ієрархію ролей, ставлячись до дитини як до рівноправного партнера, перекладають на неї відповідальність за сімейні процеси або здійснюють надмірний контроль над її особистим життям. Обидві крайнощі ускладнюють формування здорових особистісних кордонів і можуть негативно позначатися на подальшому психологічному

розвитку дитини.

Якщо потреба дитини в автономії систематично ігнорується, у подальшому це може проявлятися такими реакціями: надмірною покірністю або, навпаки, агресивністю; труднощами у відстоюванні власної думки; залежністю від зовнішньої оцінки; проблемами у побудові міжособистісних стосунків.

Поведінка протесту, упертість і негативізм є не проявами «непослуху», а ознаками здорового психологічного розвитку. Завдання дорослого полягає не в тому, щоб зламати ці прояви, а в тому, щоб допомогти дитині безпечно сформувані власні межі, зберігаючи при цьому емоційний контакт і відчуття підтримки. Чіткі, але гнучкі кордони, які встановлює дорослий у відповідь на дитяче «Я сам», створюють для дитини відчуття структурованості світу. Це знижує рівень тривоги та допомагає дитині адаптуватися до складних умов.

У період кризи батькам важливо поєднати повагу до нових меж дитини з

зрозумілою структурою правил й емоційною підтримкою: прийняти негативізм, упертість і прагнення до самостійності як ознаки формування автономії «Я» та розширення особистісних кордонів дитини; поважати нові межі дитини; чітко окреслити правила та особисті кордони кожного члена сім'ї; підтримувати самостійність дитини, навіть якщо це не досконало та повільно; не знецінювати емоції та почуття дитини, а говорити про них; не ламати волю, а вчити соціально прийнятних форм поведінки; бути послідовними та терплячими, узгоджувати вимоги з усіма членами родини.

Висновки. Криза трьох років є важливим етапом психічного розвитку, у межах якого відбувається інтенсивна трансформація особистісних кордонів дитини. Формування тілесних, емоційних і поведінкових меж пов'язане зі становленням самосвідомості та автономії. Поведінкові труднощі цього періоду слід розглядати не як відхилення, а як показник здорового розвитку. Адекватна позиція дорослого сприяє становленню здорових особистісних меж і психологічній цілісності дитини.

Список використаних джерел

1. Вовченко О. А. Емоції та почуття дитини. Відчувати, емпатувати і чому навчати у воєнний час: навчально-методичний посібник для педагогів та батьків. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. Ч.1. 31 с.
2. Каньоса Н. Г., Бабюк Т. Й., Пукас І. Л. Методика виховання та розвитку дітей раннього віку: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 268 с.
3. Макаренко А. О., Калайтан Н. Л., Старовойт Т. П. Психологія та психотерапія життєвих криз: навч. посіб. Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. 72 с. URL: <https://surl.li/gcvngf> (дата звернення: 09.01.2026).
4. Особисті кордони: де починаються й що робити, коли їх порушують. Пояснює Світлана Ройз. URL: <https://surl.li/cc/kqdbte> (дата звернення: 09.01.2026).
5. Павелків Р. В. Вікова психологія: підручник. Київ: Кондор, 2015. 469 с.
6. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 360 с. URL: <https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452492> (дата звернення: 09.01.2026).
7. Ставицький О., Карповець Н. Формування особистих кордонів у дітей з вадами розвитку як

чинник психо-сексуальної безпеки. *Молодий вчений*. 2025. № 5(136). DOI: [10.32839/2304-5809/2025-5-136-32](https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-5-136-32) (дата звернення: 09.01.2026).

8. Erik Erikson. *Childhood And Society*. Random House, 1995. 397 p.
9. Mahler M. S., Pine F., Bergman A. *The Psychological Birth of the Human Infant*, 1975. 320 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429482915>
10. Chernata T. Personal boundaries: definition, role and impact on mental health. *Personality and Environmental Issues*. 2024. Volume 3, Issue 1. P. 24-30.

References

1. Vovchenko, O. A. (2023). Emotsii ta pochuttia dytyny. Vidchuvaty, empatuvaty i chomu navchaty u voiennyi chas [Emotions and feelings of a child. Feeling, empathizing and what to teach in wartime]. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykhologii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, 1. [in Ukrainian].
2. Kanosa, N. H., Babiuk, T. Y., & Pukas, I. L. (2021). *Metodyka vykhovannia ta rozvytku ditei rannoho viku* [Methodology of upbringing and development of early children]. Kamianets-Podilskyi: Vydavets Kovalchuk O.V. [in Ukrainian].
3. Makarenko, A. O., Kalaitan, N. L., Starovoit, T. P. (2019). *Psykhologhiia ta psykhoterapiia zhyttievych kryz* [Psychology and psychotherapy of life crises]. Kharkiv: Nats. aerokosm. un-t im. M. Ye. Zhukovskoho «Kharkiv. aviats. in-t». Retrieved from: <https://surl.li/gcvngf> [in Ukrainian].
4. Osobysti kordony: de pochynaiutsia y shcho robyty, koly yikh porushuiut. Poiasniuie Svitlana Roiz [Personal boundaries: where they begin and what to do when they are violated. Explained by Svitlana Royz]. Retrieved from: <https://surl.cc/kqdbte> [in Ukrainian].
5. Pavelkiv, R. V. (2015). *Vikova psykhologhiia: pidruchnyk* [Age psychology: textbook]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
6. Savchyn, M. V., Vasylenko, L. P. (2005). *Vikova psykhologhiia: navchalnyi posibnyk* [Age psychology: a textbook]. Kyiv: Akadsm vydav. Retrieved from: <https://textbook.com.ua/psihologiya/1473452492> [in Ukrainian].
7. Stavytskyi, O., & Karpovets, N. (2025). Formuvannia osobystykh kordoniv u ditei z vadamy rozvytku yak chynnyk psykho-seksualnoi bezpeky [Formation of personal boundaries in children with developmental disabilities as a factor of psycho-sexual safety]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 5 (136). Retrieved from: [10.32839/2304-5809/2025-5-136-32](https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-5-136-32) [in Ukrainian].
8. Erik Erikson, (1995). *Childhood And Society*. Random House [in English].
9. Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant*. Retrieved from: <https://doi.org/10.4324/9780429482915> [in English].
10. Chernata, T. (2024). Personal boundaries: definition, role and impact on mental health. *Personality and Environmental Issues*, 3(1), 24-30 [in English].

*Статтю надіслано до редколегії 20.01.2026 р.
Статтю рекомендовано до друку 23.01.2026 р.
Статтю опубліковано 12.03.2026 р.*

Про авторів**Лілія Онофрійчук,**

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та
спеціальної освіти,
психології і фахових методик,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія,
м. Хмельницький, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8932-6618>
Lissya0880@gmail.com

Леоніда Пісоцька,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
декан факультету дошкільної освіти та
психології,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія,
м. Хмельницький, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2938-125X>
leonida_dekan@ukr.net

About the Authors**Liliya Onofriichuk,**

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor,
Associate Professor of the Department of Preschool
and Special Education, Psychology and
Professional Methods,
Khmelnitsky Humanitarian and Pedagogical
Academy,
Khmelnitskyi, Ukraine
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8932-6618>
Lissya0880@gmail.com

Leonida Pisotska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor,
Dean of the Faculty of Preschool Education and
Psychology,
Khmelnitskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,
Khmelnitskyi, Ukraine
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2938-125X>
leonida_dekan@ukr.net

